

сії, стипендії, допомоги, дотації на путівки в санаторії, будинки відпочинку, дитячі табори відпочинку, на утримання дітей у дошкільних закладах. Цим джерелом користуються переважно багатодітні сім'ї. У його формуванні закладено працю всього суспільства і разом з тим кожного працездатного члена сім'ї.

У сімейному бюджеті підвищується значення доходів від власності, від особистого підсобного господарства, а також від індивідуальної трудової діяльності, підприємництва. В Україні структура сімейних доходів за джерелами є диференційованою і в часі, і в просторі. Наприклад, динаміка грошових доходів населення свідчить, що за 1998 р. їхня абсолютна величина зросла порівняно з 1997 р. в 1,1 рази і становила 55,3 млрд.грн. Це зростання було нижчим, ніж за 1997 р. Частка грошових доходів населення, стосовно ВВП, за останні роки майже не змінювалася і нині становить 53,3 %.

Протягом 1998 року грошові доходи коливалися: у травні, серпні, вересні, приміром, вони знижувалися, порівняно з попередніми місяцями. Це відбувалося здебільшого за рахунок зниження темпів зростання зарплати, питома вага якої в доходах найбільша.

Важливим показником рівня життя населення є соціальні трансферти – пенсії, допомоги, стипендії. Їхні абсолютні обсяги зросли за 1998 рік у складі грошових доходів населення на 7 % і становили 13,3 млрд.грн. Їхня частка дещо скоротилася в загальній сумі грошових доходів – з 25 у 1997 до 24 % у 1998. У березні 1998 р. дещо підвищилися максимальні розміри пенсій, але це стосувалося не всіх пенсіонерів³.

В Україні, в умовах соціальної революції, яка відбувається на наших очах, проходить стрімке розширення населення. За статистичними даними, 70 % українців живуть за межею бідності, 20 % можна вважати благополучними і 5 % – багатими. Власне, нерівність у розподілі доходів призвела до зростання бідності. Загалом проблема бідності нині небезпечно загострилась. Згідно з останніми дослідженнями соціологів Києва, у 36 % українців не вистачає грошей для купівлі продуктів харчування, а 52 % респондентів відповіли, що можуть придбати лише продукти харчування⁴.

Фінансова незалежність людини (і насамперед, чоловіка) в усіх розвинутих країнах є однією з головних передумов укладення шлюбу і шлюбної угоди. З розвитком економіки і піднесення матеріального добробуту зростає "поріг" фінансового забезпечення шлюбу. Звідси характерна для сучасних розвинутих країн світу тенденція підвищення віку для вступу в шлюб (ця тенденція починає простежуватись і на Україні). Вибір на користь утворення сім'ї визначається шляхом порівняння економічних і соціальних переваг від життя одинаком і життя в сім'ї. Таке порівняння може давати різні результати. Так, здобути хорошу освіту найчастіше вдається людям, які вільні від сім'ї та сімейних турбот. Що ж стосується особистої кар'єри, то часто-густо саме шлюб ("вигідний" шлюб) забезпечує більше можливостей для її здійснення.

Вирішальну роль в сімейній економіці відіграє домашнє господарство, яке включає в себе виробництво окремих матеріальних благ та виконання певних виробничих функцій по обслуговуванню членів сім'ї.

³ – Гакал Н., Ярошенко А., Гребенченко Н. Сучасні доходи і рівень життя населення. // Газета Праця і зарплата. №10(170) травень 1999.

⁴ – Соціальна нерівність: справедливість чи закономірність? Діло.1988.№3, – С. 7

Невід'ємною складовою домашнього господарства є город (чи дача), який організується силами сім'ї і на якому працюють, як правило, всі члени сім'ї. Город стає для багатьох сімей значним джерелом виробництва овочів, фруктів і навіть м'яса й молока. Незважаючи на те, що городні ділянки мають невелику площу (6-8 соток), завдяки їх інтенсивному використанню сім'ї отримують значні врожаї і доходи.

Складовою домашнього господарства є побутове обслуговування членів сім'ї. Йдеться про приготування їжі, прання, прибирання квартири тощо. Всі ці операції вимагають багато часу (є трудомісткими) і входять в коло щоденних домашніх турбот та обов'язків.

Соціоекономічний розвиток сім'ї відбувається в межах певного простору і території. Тому відсутність власного житла різко обмежує роль і функції, які виконує сім'я в суспільстві. Діах над головою стає однією з найголовніших цілей сучасної української сім'ї. Квартира, власний будинок, а найкраще те й інше разом – цього прагнуть домогтись багато людей. Будинок при цьому стає не просто об'єктом власності, нерухомістю (хоча й це надзвичайно важливо). Житло перетворюється в сенс самого життя, символ нормального людського буття. Це тим більш важливо, що значна частина населення України живе в поганих, перенаселених житлах на територіях з неблагополучними екологічними умовами. Підвищення цін на житло, зростання квартирної плати, різке обмеження державного будівництва значно погіршують сьогодні і без того погані житлові умови багатьох сімей.

Ринкові відносини корінним чином змінюють економічний бік сімейного життя. У наших сім'ях по-справжньому починають рахувати гроші, планувати свій бюджет і видатки, шукати додаткові шляхи збільшення доходів. У цих умовах проблеми родинної економіки набувають особливого значення.

Вихід інституту сім'ї з кризи стане можливим тільки завдяки спрямуванню зусиль всього суспільства на його зміцнення. Істина ця очевидна, хоча й не всіма до кінця розуміється. Суспільство кровно зацікавлене в міцній, духовно і морально здоровій сім'ї, яка живе в матеріальному достатку.

Доц. Л. Лиско, к.філос.н. – УкрДІТУ

ГУМАНІСТИЧНА ПАРАДИГМА ЕКОНОМІЧНОЇ НАУКИ ЯК СВІТОГЛЯДНА ОСНОВА ФОРМУВАННЯ ЛЮДСЬКОГО КАПІТАЛУ СОЦІО-ЕКОЛОГО-ЕКОНОМІЧНИХ СИСТЕМ ХХІ СТ.

Інформаційне суспільство, до якого людство переходить на рубежі ХХ-ХХІ ст., з його провідними тенденціями гуманізації, соціалізації, інтелектуалізації та екологізації, диктує необхідність і відкриває унікальні можливості утвердження в економічній науці нової парадигми – гуманістичної.

Lubomyr Lysko – USUFWT

The humanistic paradigm of economic science as outlook basis for forming of human capital for socio-ecologico-economic systems of XXI century

Informational society with its leading tendencies of humanization, socialization, intellectualization and ecologization dictates necessity and opens unical possibilities of confirming in the economic science new humanistic paradigm.

Сучасна екологічна криза є одночасно кризою сучасних індустріальних систем та економічної науки, яка обґрунтовувала їх розвиток. Президент Всесвітньої екологічної ліги К.Ситник[1] з гіркою констатує: "Сподівання В.Вернадського, що Розум (сфера його діяльності, ноосфера) може самим фактом свого існування забезпечити стійкий розвиток сучасної цивілізації і збереження біосфери, не справилися. Швидше можна говорити про те, що відбувається регрес суспільства, а разом з ним втрачається пріоритет етичних цінностей, виникає всюдозволеність – її ще й називають свободою, під якою більшість людей розуміє задоволення та примноження своїх матеріальних, естетичних, родинних та інших потреб, що вимагають безперервного нарощування використання різних природних чинників. Але стан природи вимагає такої поведінки людей, яка обмежує матеріальні потреби на рівні усвідомлення такої необхідності." Один з найбільш авторитетних екологів світу американський вчений Ю.Одум[2] вважає, що лише тоді можна буде оптимістично оцінювати майбутнє людства, коли "наука про дім" (екологія), "наука про ведення домашнього господарства" (економіка) зіллуться і коли предмет етики розширить свої межі та включить в себе поряд з цінностями, виробленими людиною, цінності, створені навколишнім середовищем.

Поступове утвердження інформаційного суспільства з його провідними тенденціями гуманізації, соціалізації, інтелектуалізації та екологізації диктує необхідність радикальних змін у світогляді суспільства взагалі, економічному світогляді, зокрема.

У доповіді розглядаються причини сучасної кризи в економічній науці, обґрунтовується необхідність і можливість гуманістичного синтезу економічних доктрин та використання гуманістичної парадигми для побудови і сталого розвитку соціо-еколого-економічних систем ХХІ ст. З використанням теорії людського капіталу аналізуються проблеми трансформації економічної освіти.

Поняття "парадигма" (від грецького *paradeigma* – приклад, взірець) одним з перших використав всесвітньовідомий спеціаліст у галузі наукознавства Т.Кун для позначення сукупності ціннісних настанов, теоретичних уявлень та методологічних принципів, які для даної науки залишаються незмінними протягом певного часу і зміна яких становить зміст наукової революції. "Під парадигмами, відзначає Т.Кун [3], – я маю на увазі визнані всіма певні наукові досягнення, які протягом певного часу дають науковій спільноті модель постановки проблем та їх розв'язання".

Науковці, на думку А.Етзіоні [4], використовують парадигми, прагнучи пізнати і зрозуміти світ, в якому ми живемо, цілі, які ми переслідуюмо, шляхи, які ми вибираємо індивідуально і спільно для нашого просування вперед. Коли ці парадигми, які є обмежені певним емпіричним досвідом і етичним світоглядом, використовуються, щоб формувати теорії і здійснювати певну практичну діяльність, вони впливають на результати наших зусиль, спрямованих на пізнання та вдосконалення світу, в якому ми живемо.

Наукові парадигми визначають напрям, в якому спрямовуються зусилля наукового інтелектуального прогресу. При цьому безроздільне панування певної парадигми означає період еволюційного розвитку цієї науки, який закінчується в результаті накопичення певної кількості аномалій – проблем науки, що не можуть бути розв'язані в рамках цієї парадигми. Наступає криза, або революційний період, під час якого створюються нові парадигми, що змагаються між собою. Криза завершується перемогою однієї з них.

Розпочинається новий цикл у розвитку даної науки.

На рубежі ХХ-ХХІ ст. критична кількість аномалій накопичилась в економічній науці. При цьому, як це аргументовано доводять В.Тарасевич [5] та В.Сременко [6], нової парадигми потребує не лише економічна наука в Україні, яка розвивалась на основі марксистського світогляду в системі командної економіки СРСР, але й світове економічне знання в цілому. Проте для економічної теорії і базованої на ній економічної політики в Україні та інших "посткомуністичних" суспільствах її правильне формулювання є без перебільшення питанням "життя чи смерті".

Проте обґрунтування нової економічної парадигми вимагає звернення до історії виникнення і розвитку попередніх. Опираючись на історичну типологію економічних парадигм, дану В.Тарасевичем, а також на фундаментальну працю Е.Етзіоні, пропонуємо свою інтерпретацію цього процесу, суть та можливі наслідки парадигмальної революції в економічній науці на рубежі тисячоліть.

Еволюція економічних парадигм

Економічна наука відокремилась від цілісного масиву гуманітарного знання в умовах кризи середньовічного християнського світогляду як наука про матеріальне багатство і була першою великою перемогою матеріалістичного гуманізму. Система гуманістичних поглядів, створена в умовах становлення ринкової економіки, була внутрішньо суперечливою та історично обмеженою, бо опиралась на індивідуалістичну концепцію людини, однобоке трактування її природи. Ця суперечливість проявила себе в період класичного капіталізму – суспільного ладу, в якому, з одного боку, одержали розвиток інститути демократії, що утверджували права і свободи людини, з другого, на протипагу ідеалам гуманізму, людина перетворювалась у засіб створення і примноження капіталу.

Такому суспільному ладові найбільше відповідає концепція "економічної людини" і "невидимої руки" А.Сміта, якою він утвердив погляд на суспільство як на просту суму окремих індивідів, що керуються виключно своїми егоїстичними інтересами. Саме на цьому світогляді сформувалась і утвердила своє панівне становище у 19 ст. англійська класична школа політичної економії.

Марксизм критикував капіталістичне суспільство, звинувачуючи його у перетворенні всього у товар і відчуженні людського існування. Історичний досвід Заходу, зі свого боку, засвідчує, що хоч марксистський аналіз і обґрунтування відчуження в ньому не є коректними, проте відчуження разом з втратою змісту існування реальний факт, який стосується не лише комуністичних, але й західних суспільств (як у споживанні, де людині нав'язують з допомогою реклами задоволення мнливих, чи поверхових потреб, а не таких, які властиві її особистості, так і в процесі праці, коли працівник розглядається лише як засіб, а не як мета).[7]

Як показав А.Етзіоні, історичні корені соціальної філософії радикального індивідуалізму пов'язані з інтелектуальним і політичним рухом ВІПІВ в Англії, що стояв в опозиції до авторитарної монархії, яка за допомогою релігії нав'язувала свій моральний кодекс малорухливому суспільству. Ідеї, які висунули віги, продовжували впливати на суспільні науки та інтелектуальні кола і після того, як історичні обставини, проти яких віги початково виступали, зникли.

У світогляді історичних противників вігів – торі верх над індивідуумом бере нація, батьківщина, церква чи суспільство. Якщо віги сприймали державу як інститут, що створюється індивідуумами для індивідуумів, то торі розглядали суспільство як організм, в якому індивідууми як клітини мають своє місце. Індивідууми народжуються з нерозвиненими задатками, схильністю як до добра, так і до зла, не готовими до гармонійного життя один з одним. Їм треба прививати цінності, щоб розвинути їх здібності та зберегти непорушним суспільний порядок. Небезпека анархії для них є більшою, ніж небезпека тиранії.

У глобальних масштабах ці полярні погляди, що боролись в англійському суспільстві, у ХХст. знайшли вираз у світовому капіталізмі (ринкова економіка) та світовому комунізмі (командна економіка) і протистоянні між ними.

Соціально-філософські основи парадигмальної революції в економічній науці

Суть соціально-філософських основ парадигм світових економічних систем ХХ ст. популярно виклав Г.Бласко [8]. Він, зокрема, вважає, що в основі капіталізму і ринкової моделі національної економіки лежить концепція соціального дарвінізму та його економічного варіанту – лібералізму, який розглядає економіку як поле боротьби за існування. При цьому представниками екстремального лібералізму відкидається (хоч і неофіційно) принцип соціальної зрівнюваності, підтримки зі сторони суспільства тих, хто з тих чи інших причин в умовах ринкової конкуренції програв змагання і попадає в скрутне матеріальне становище. З їх точки зору, менш працелюбні, менш розумні і менш енергійні повинні спокійно поступитись місцем у боротьбі за виживання і бути виключеними з процесу продовження роду.

Система командної економіки, в основі якої марксистський світогляд, ґрунтується, вважає Г.Бласко, на приниженні особи і обожнюванні держави. Людина, згідно з марксистськими уявленнями (які відверто не проголошувались, але припускались) настільки нерозумна та зла, що вона не тільки не може потурбуватися про себе і свою родину, а навіть, якщо їй дати свободу, стане на заваді в досягненні цієї мети ближнім. Обожнюючи натомість державу, ця доктрина припускає, що держава є таким добрим, всемогутнім і абсолютно щедрим божеством, що їй необхідно задля блага усіх підданих довірити абсолютну владу. Будучи основним власником переважаючої частини національного багатства, вона керує усім, включаючи будь-який різновид особистої ініціативи. Вона мусить будь-якою ціною надавати підтримку бідним та слабким за допомогою заходів примусового характеру, а також за рахунок багатих.

Після краху в кінці ХХ ст. комуністичної системи, може бути досягнений компроміс між двома крайніми поглядами на співвідношення людини і суспільства, що є необхідною передумовою гуманістичного синтезу економічних доктрин.

Соціально-філософську основу цього компромісу під назвою "відповідальне суспільство" переконливо обґрунтовує А.Етзіоні [9]. Фундаментом його концепції є припущення про творчу напругу і вічний пошук балансу між головними силами людських спільнот – силою індивідуумів і силою суспільства. Якщо хтось розглядає суспільство лише як сукупність індивідуумів, що об'єдналися для життя, він залишає поза увагою потребу обов'язку слугувати спільним інтересам і бу-

ти включеним в суспільство, в якому є присутні ці потреби. Якщо ж хтось бачить суспільство як джерело авторитету і законності та прагне в ім'я обов'язку нав'язати стандартну поведінку індивідуумам, не залишається достатньої основи для індивідуальної свободи та індивідуальних прав. Це створює перешкоди суспільству на шляху його творчої еволюції.

"Відповідальне суспільство" є набагато більш інтегроване, ніж сукупність індивідуумів, що прагнуть максимізувати свій добробут.

В той же час воно є менш ієрархічним і менш структурованим та "соціалізованим", ніж авторитарне суспільство.

Запропонована А.Етзіоні парадигма виходить з передумови, що індивідууми і суспільство є двома базовими елементами. Індивідууми можуть старатись обмежити суспільство; суспільство може старатись включити в себе індивідів. З цих прагнень виникає збалансоване, урівноважене, відповідальне суспільство.

Порівняльний аналіз неокласичної і соціальної парадигм економічної науки

В попередньому аналізі дане соціально-філософське обґрунтування необхідності і можливості гуманістичного синтезу протилежних економічних парадигм, які тривалий час поборювали одна одну в світовому масштабі. Але для такого синтезу необхідно, в першу чергу, з'ясувати різницю між пануючою в економічній науці після краху світової комуністичної системи неокласичною парадигмою і пропонованою в цій статті гуманістично-етичною парадигмою, яку можливо зрозуміти лише на основі використання сучасних досягнень соціальної філософії, етики, історії, методології науки.

В основі неокласичної парадигми лежить посылка, що вільні індивідууми є одиницями, що приймають рішення, тобто суб'єктами. Вона є більше, ніж діюча гіпотеза. Це – акт віри, заснований на глибокій відданості ідеї цінності особистої свободи. Неокласики доказують, що прийняти існування над індивідуумом суспільних сил означає підірвати настанову, що кожний індивід сам приймає рішення. Аналогічний аргумент лежить в основі припущення про суверенітет споживача та ідей неокласичних економістів про нехтування ролі соціальних груп та соціальних структур.

Етика, що лежить в основі неокласичної парадигми, є утилітаристською та егоцентричною. При цьому дана парадигма не лише ігнорує моральний вимір, але й активно протидіє його включенню. Тому, неокласична парадигма, є корисницькою, раціоналістичною, індивідуалістичною парадигмою. З неї випливає, що індивідууми, прагнучи максимізувати свою вигоду, вибирають раціонально найкращі засоби для досягнення цієї мети. Вони є суб'єктами, що приймають рішення. Це є їх власні рішення. Взаємодія цих суб'єктів в ринковій економіці, де панує конкуренція, генерує максимальну ефективність і добробут. При цьому, виходячи з неокласичної парадигми, спільні інтереси є сукупністю раціональних рішень окремих суб'єктів.

Ці уявлення про суть людини і суспільства є основою неокласичної економічної теорії. Як правило, вони відіграють ключову роль не лише в економічній,

* – Шопенгауеру приписують афоризм: "люди поведяться подібно до динозаврів на холоді: вони замерзають, якщо знаходяться на далекій відстані, але склеюються один з одним, якщо вони наближаються дуже близько".

але в усіх сучасних соціальних науках. Неокласична парадигма також відіграє головну роль в політиці, спілкуванні, інтелектуальному житті, соціальній і політичній філософії, що приймає громадська думка.

Дослідження соціологів та психологів показують, що індивіди – суб'єкти "неокласичного світу" неспроможні діяти вільно, і, навпаки, індивіди, об'єднані в групи, здатні здійснювати раціональний вибір та діяти вільно. Розпилення індивідумів, зведення суспільства до юрби, що веде до втрати окремими особами здатності самостійно думати, стало соціальною передумовою зростання тоталітарних рухів та правлінь. Найкращим захистом від війни всіх проти всіх, з одного боку, і тоталітаризму, з другого, є плюралістичне громадянське суспільство.

Соціальна парадигма "Я і МИ", яка пропонується як альтернатива неокласичній парадигмі, є в тій же мірі віддана індивідуальним свободам, як і неокласична. Але з її позиції свобода вимагає справедливого, а не всевладного суспільства. Ця парадигма відкриває шлях до дослідження умов, за яких таке суспільство розвивається і існує.

З цієї парадигми випливає, що конкуренція до тих пір є корисною, поки вона здійснюється в сприятливому соціальному контексті, який встановлений не авторитетом чи сукупністю індивідуальних пошуків, а спільнотою вільних людей, в межах якої вони змагаються на границі між волею та наказом.

У правильно соціалізованих індивідів є баланс між власними та спільними потребами спільноти. Вони також володіють здатністю прогнозувати соціальні наслідки своїх дій. Бути правильно соціалізованим не означає бути неспроможним змагатись, діяти раціонально чи реалізувати себе. Є певні ділянки, у яких така поведінка є сумісна з цінностями суспільства. Проте у кожній такій ділянці є моральні межі, поза якими вона не може бути допущена ("правила гри" у спорті, політиці, економіці).

Етична позиція, на якій базується парадигма "Я і МИ", є деонтологічною (термін "деонтологія", грец. – сфера обов'язку). Деонтологія використовує як критерій для судження моральність акту, тобто не його результат, а моральний обов'язок, який суб'єкт в цьому акті виконує чи ігнорує. "В житті, твердить деонтологія, є щось більше, ніж лише пошук максимізації чийогось задоволення".

Таким чином, з позицій сучасного соціально-філософського знання слід піддати критиці неокласичну парадигму, теорії та концепції, сформульовані на її принципах, як нереалістичні, непродуктивні і аморальні. Пропонуючи їй альтернативу, визначимо основні зміни економічної парадигми, які обумовлені зміною світоглядних настанов щодо співвідношення людини і суспільства.

По-перше, НЕОКЛАСИКИ твердять, що люди стараються максимізувати одну користь (чи приємність, радість, споживання). Гуманістично-етична парадигма виходить з того, що люди переслідують як мінімум дві неперетворювані "користі" і мають два джерела оцінювання: приємність і мораль.

По-друге, неокласичне припущення, що люди приймають рішення раціонально, замінюється більш реалістичним твердженням, що люди, як правило, ставлять цілі і вибирають засоби їх досягнення на основі їх цінностей та емоцій. Такий спосіб формування цілей економічної діяльності не виключає раціонального підходу, але забезпечує більшою мірою врахування соціальних аспектів цієї діяльності, робить прийняття економічних рішень більш ефективним.

По-третє, неокласичне припущення, що індивідум є одиницею, що приймає рішення, ми замінюємо припущенням, що соціальні колективи (етнічні, расові, трудові, сімейні) є головними одиницями, що приймають рішення. Індивідуальні рішення при цьому часто відображають значною мірою колективні атрибути і процеси, тобто вони мають місце, але в основному в контексті, встановлену різними колективами.

По-четверте, неокласичне припущення, що ринкова економіка є самостійною, а її ознаки і принципи функціонування можуть бути сформульовані на основі моделі досконалої конкуренції, ми замінюємо припущенням, що економіка є органічною складовою частиною певного суспільства з його культурою і політикою.

По-п'яте, соціальні колективи всупереч неокласичному припущенню не є простими сукупностями індивідумів, а мають власну структуру, яка має великий вплив на співробітництво індивідумів. Найважливіший структурний атрибут – влада. Влада є або вбудована в структуру, впливаючи на взаємозв'язок індивідумів в її рамках. При цьому певні економічні суб'єкти мають владу над іншими безпосередньо в межах економіки, інші – використовуючи уряд, який втручається в їх інтересах в економіку.

Ці фундаментальні різниці припущень складають те, що є узагальнене як Я і МИ парадигма. Термін виділяє припущення, що індивідуми діють в соціальному контексті, що цей контекст не зводиться до індивідуальних дій і, що найважливіше, соціальний контекст не є обов'язково чимось зовнішнім по відношенню до індивідума, а частково є частиною його існування.

Якщо в неокласичній парадигмі індивідум розглядається як такий, що стоїть осторонь від спільноти та спільних цінностей, раціонально вирішуючи, варта чи не варта ставати його членом цієї спільноти, то деонтологічна парадигма "Я і МИ" розвиває думку, що люди мають принаймні кілька важливих залучень в спільноту. Тому вірність спільним цінностям є часто не результатом цілеспрямованого раціонального пристосування, а засвоєння певних моральних принципів даної спільноти.

Таким чином, головні відмінності між неокласичною та соціальною парадигмами економічної науки кореняться в різниці їх соціальної філософії, оскільки дві позиції мають відмінні погляди на природу людини (чи є люди в основному негідниками, чи благородними? і природу суспільства (чи є індивідуми природно в гармонії, чи людина людині вовк?).

Обґрунтування соціальної парадигми закладає основи нової науки – СОЦІОЕКОНОМІКИ, яка, на думку автора, буде розвиватись в різних напрямках великою кількістю дослідників.

Доцільно встановити взаємозв'язок і відмінність "соціоекономіки" і "політичної економії". Історично термін "політична економія" відноситься до періоду, коли економічна наука ще не була диференційована і вивчалась як одна суміш, як частина соціальної філософії чи політичної економії. В той же час поява соціоекономіки відображає ріст дисциплінарної інтеграції. Вона не повертається до лона ранньої політичної економії, але старається об'єднати її сфери, що занепали. Вона намагається інтегрувати елементи економіксу та інших соціальних наук в одну теоретичну систему, але не змішати їх.

Соціальна економіка, підкреслює В.Єременко [10], беручи за основу вивчення економічних процесів у сучасному цивілізованому громадянському суспі-

льстві, не залишає осторонь і політичний аспект такого вивчення. Однак на відміну від "політичної економії", що завжди була політичною економією певного класу, соціальна економіка робить наголос на вивченні економічного буття ЛЮДИНИ в сучасному суспільстві, з'ясовує основи економічного устрою різних суспільств, спрямована на вивчення законів розвитку і досягнення "соціального компромісу" в сучасних, надзвичайно складних умовах виживання людського роду.

Наука СОЦІОЕКОНОМІКА – засіб подолання "розколіїв" між "двома культурами", "двома півкулями головного мозку", напруги між нормативною та позитивною сторонами науки. Соціоекономіка прагне збудувати міждисциплінарний міст, який об'єднає ринок, політику і суспільство, при розгляді проблеми вибору з'єднань вивчення причин з цінностями та емоціями. Вона прагне з'єднати позитивні (логіко-емпіричні) та нормативні (приписуючі) сторони науки без втрати відмінності між фактичними та ціннісними судженнями.

Сьогодні переважна більшість країн світу являють собою велике розмаїття і різнобарв'я так званих "змішаних економік" з обов'язковими елементами соціалізації. В кожній конкретній країні комбінації всіх складових суспільного устрою (економічних, демографічних, інформаційно-духовних, політичних, екологічних) є не тільки надзвичайно різноманітними, але й певною мірою неповторними. Проте це не означає, що в них нема спільних ознак. Тому можна стверджувати, що різні країни світу являють собою різні комбінації більш розвинених і менш розвинених "соціальних економік". Саме тому вивчення, порівняння та узагальнення складних і неповторних соціально-економічних процесів, які відбуваються в різних країнах світу та окремих його регіонах, заслуговують на найпильнішу увагу дослідників. Це і є предметом дослідження такої спеціальної галузі знань як соціальна економіка.

Перехід до гуманістичної парадигми розвитку соціоекономіки на рубежі тисячоліть означає ще одну якісну зміну в предметному просторі ЕКОНОМІЧНОЇ НАУКИ. Бо якщо СОЦІАЛЬНА ПАРАДИГМА спирається на світоглядний принцип соціальності і не може одночасно не враховувати принцип економічного раціоналізму, то новий метапарадигми в цілому відповідає більш загальний та фундаментальний принцип гуманізму. З цією зміною ведучого принципу пов'язані відповідні зміни в предметному просторі ЕКОНОМІЧНОЇ НАУКИ. Формально його межі, як і раніше, окреслені проблематикою багатства. Суть проте змінюється, оскільки пріоритети зміщуються з багатства матеріального багатства гуманістичного. Дедалі частіше економічна теорія матиме справу з проблемою проблем – діяльністю, яка створює саму людину.

Література

1. Сигітнік К. Людина і природа третього тисячоліття // Голос України, 1999, 5 червня.
2. Циг. за "Основи соціоекології" /ред. Г.О.Бачинського/. – К.: Вища школа. 1995. – С. 34.
3. Кун Т. Структура наукових революцій. – М.: Прогрес, 1977. – С. 229.
4. Etzioni A. The moral dimension: toward a new economics. N.Y., FP, 1988. P. 1.
5. Кун Т. Знач. праця. – С. 29.
6. Тарасевич В. Еволюція економічної теорії та сучасне парадигмальне зрушення // Економіка України, 1996, N 2.
7. Єременко В. Сучасна парадигма економічної науки // Економіка України, 1994, N 11.
8. Тарасевич В. Знач. праця. – С. 46.
9. Іван Павло II. Енцикліка "Centesimus annus" // Церква і соціальні проблеми. Львів, 1993. – С. 491-492.

8. Г. Бласко. Соціальне ринкове господарство та його застосування. – К.: Світовид, 1992.
9. Etzioni A. Знач. праця. – Р. 4.
10. Єременко В. Про науку і курс "соціальної економіки" // Економіка України, 1996, N 5.

В.В. Сніжко, М. Чена – Л.А.

ВІДРОДЖЕННЯ АВТЕНТИЧНОСТІ ДУХОВНОСТІ ТА НАЦІОНАЛЬНОГО ЛАНДШАФТУ: ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

V.V. Snizhko, M. Chera – L.A.

Renaissance of authentic spirituality and national landscape: problem raising

The needs of Ukraine economic revival should not be obstacle to spiritual renaissance: national landscape, as a base of national consciousness, can play important role for this process. At history, the Ukrainians were formed as an ethno in the so-called forest-steppe zone, or more precisely in forests and meadows. The motley grass of meadows or the steppe had practical importance, Ukrainian agricultural consciousness and agricultural wealth were formed there. The forest was always a spiritual temple – it was a sin to cut a tree or to spoil a wood. Modern forest shelter belts or parks are not able to play such a role. Therefore the state forest policy must be build on the base of renaissance of authentic spirituality, one of the most powerful culture symbol of which is a national landscape.

Питання: з чого усе створено на Землі довгі часи не мало вирішення. Арістотель запропонував як загальне поняття про все, що існує у світі, поняття "ліс". Римляни, успадкувавши грецьку філософію, переосмислили деякі поняття: "будівельний ліс", "матеріяс" перетворився на загальновідоме поняття "матерія".

Цей приклад свідчить про те, якого значення в прадавні часи, часи формування етносів, для людства мав ліс. Сьогодні загальновідомо, що рослинний світ створив умови, придатні для існування усього живого на планеті і саме рослинний світ є основним гарантом існування людини. Але невдячне людство затято нищить свого гаранта: ліси вирубуються, в деяких регіонах винищуються великі унікальні фітоценози. Глобальна меліорація та спорудження гігантських гребель з т. зв. штучними морями, видобування корисних копалин та будівництво міст-мегаполісів зі шкідливим повітрям – спрямовано проти Природи.

Організм людини "зникає" до брудного довкілля і у хворобливому психофізіологічному стані відчужується від природного довкілля, втрачаючи природний імунітет. А людина ж пов'язана з рослинами чимось незримо-нематеріальним, а не лише утилітарною залежністю. Зміст і походження цієї духовної залежності не досліджено. Якщо і зверталась увага, то лише емпірично, без глибокого аналізу. Можливостей робити це стає обмаль, бо на світанку своєї генези людина була часткою Космосу, існувала спільно з Природою, вибираючи і генетично закріплюючи все надане їй в спадок. Немов з чиєїсь лихої волі, "прозрівши" згодом, людина почала відсторонюватися від природного довкілля, протиставляючи себе йому, зв'язки розірвалися, тепер їх складно відчувати, не те щоб вивчати. Але вивчати треба. Вивчати на найрізноманітніших рівнях і з найрізноманітніших поглядів.

Унікальною функцією рослин є їхня здатність виділяти леткі фітогенні речовини, які захищають рослини, як з середини, так і зовні, від найрізноманітніших ворогів: комах, бактерій, вірусів тощо. Дія цих речовин суто індивідуальна і спрямована проти груп певних представників "ворогів". Об'єднання рослин у при-